STRELJAŠTVO U HRVATSKOJ

Streljaštvo je najstarija organizirana i pravilima regulirana sportska aktivnost u Hrvatskoj

Streljaštvo kao sport uvedeno je u Hrvatskoj pred kraj 18. st., iako ima nekih naznaka da se javilo i ranije. No, službeno se uzima podatak da je prva streljačka kompanija osnovana u Osijeku 1784., a utemeljilo ju je gradsko poglavarstvo

David "Sensei" Stainko,
prof. kineziologije

MNOGOBROJNA ISTRAŽIVANJA povijesne građe potvrdila su pretpostavke da je streljaštvo najstarija organizirana i pravilima regulirana sportska aktivnost u Hrvatskoj. Streljaštvo vatrenim oružjem u Hrvatskoj vuče svoje korijene, kao u ostalom i u Europi, iz nadmetanja vojnih postrojbi u preciznom gađanju u određeni cilj. U Hrvatskoj prve tragove pronalazimo u zapisima Dubrovačke Republike u kojoj su svi pučani i plemići imali godišnju obvezu da pod nadzorom španjolskih instruktora provedu gađanje iz vatrenog oružja i pri tome pokažu svoje umijeće i vještinu. Sve se to događalo u 14. st., a osmišljeno je kao priprema u slučaju obrane Dubrovačke Republike. Također, poznata je bila u to vrijeme i družina samostreličara s otoka Raba koja i danas plijeni pažnju svojom tradicionalnom nošnjom kao i vještinom gađanja.

Ludos jaculatores

Streljaštvo je nešto kasnije tretirano kao specifična vještina usko povezana s društvenim, ekonomskim i političkim zbivanjima u Hrvatskoj. Novija istraživanja povjesničara pokazala su da je bavljenje streljaštvom bila uglavnom privilegija plemića, vojnika te pučanstva bogatijih građanskih obitelji sve do osnivanja tzv. građanskih streljačkih družina. U mnogim publikacijama nailazimo na podatak da je streljaštvo kao sport uvedeno u Hrvatskoj pred kraj 18. st., iako ima nekih naznaka da se javilo i ranije, no za sada se službeno uzima podatak da je prva streljačka kompanija osnovana u Osijeku 1784., a utemeljilo ju je gradsko poglavarstvo. Osječka streljačka kompanija iz koje je kasnije nastalo streljačko društvo nastala je zahvaljujući strateškim interesima Austro-ugarske monarhije, jer se u to doba nametnula potreba praktične vježbe u gađanju vatrenim oružjem u svrhu obrane. Datum osnivanja Osječkog streljačkog društva navodi se u poznatoj knjizi inkorporiranih članova, a koja je uvedena 1804. Ova knjiga pokazuje da je društvo dugo vremena bilo zatvorenog tipa kao društvo višeg činovništva vezano za vojsku i aristokraciju kao i društvo imućnijeg građanstva. Novija istraživanja dokumenata, poglavito povijesnog arhiva u Varaždinu, ukazuju na to da su se plemići i bogatiji građani Varaždina streljaštvom bavili i prije 1768. Toj pretpostavci ide u prilog i naredba ugarske dvorske komore od 14. rujna 1768. izdane u Požunu, a prema zahtjevu kraljice Marije Terezije, kojom se zabranjuju streljačke družine i razne hazardne igre, tzv. ludos jaculatores smatrane pogibeljnima za imovinu građana. Takva je naredba bila izdana i u Varaždinskom magistratu a što ukazuje na izvjesnu popularnost i veliku brojnost strijelaca toga vremena.

Nakon osnivanja Osječke streljačke kompanije, u Zagrebu se utemeljuje, 1786. Građansko streljačko društvo koje već 1791. izdaje knjigu naziva "Prva nauka o radu s puškom". U njoj je na narodnom jeziku razrađena streljačka terminologija, a dokument se danas čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Osnivanje građanskog streljačkog društva vezivalo se za 1819., a po podacima i za 1863. (podaci iz Sportske enciklopedije), ali danas se zna s potpunom sigurnošću, da je to ipak 1792. jer je već sljedeće, 1793. posjedovalo i vlastitu streljanu, iako je prava streljana izgrađena 1808. na Tuškancu. Strijelci društva prvi su puta sudjelovali na jednom većem međunarodnom natjecanju 1826. u Beču. Prema nepotpunim podacima dolazi se do zaključka da je vjerojatno i prije 1784. osnovano društvo u Osijeku od kada datiraju i neka imena članova registriranih u imeniku iz 1804. U Gradskom vrtu u Osijeku izgrađena je 1805. prva streljana. Svrha društva bila je razvoj i unapređenje vještine rukovanja vatrenim, odnosno strjelačkim oružjem kao društvenim sportom, ali i u vojno - obrambene svrhe. Društvom su upravljali streljačko vijeće sa streljačkim nadmeštrom na čelu. U povijesnom arhivu grada Osijeka sačuvane su 74 velike drvene streljačke mete s natpisima i slikama još od 1787. Najstarija meta (ploča) s hrvatskim natpisom datira iz 1845. Najbolji strijelac godine u ono vrijeme proglašavan je za tzv. streljačkog kralja, a najviše hitaca (36 x 645)

ispaljeno je 1898. Tada se je gađalo u mete poljski i kružni nišan, a kasnije i na "pomičnog zeca" te glinene golubove, a organizirala su se i tzv. šaljiva gađanja te posebna gađanja za supruge članova društva.

Društvo je imalo veliku otvorenu streljanu uz Gradski vrt pred kojom je 1805. podignut i Streljački dom. Do kraja 1924., društvo je imalo čak 1982 registrirana člana. Društvo je prestalo s radom 1941. nakon fašističkog napada na Hrvatsku i početka Drugog svjetskog rata.

U 19. st. streljaštvo u Hrvatskoj bilo je vrlo popularno

U Zagrebu je pak 1793. izgrađena prva streljana koja je dograđena i obnovljena prvo 1808., a potom obnovljena i 1938. Iste godine u Narodnoj tiskari Ljudevita Gaja Streljački tiska se almanah. Streljana je u to vrijeme služila i za javne priredbe kao i za razne stranačko-političke manifestacije te je bila opći gradski sportski centar. U članstvu društva bilo je već 1838. registrirano 226 aktivnih strijelaca, a u sljedeće dvije godine primljena su još 64 nova člana među kojima je bio i sam Ljudevit Gaj. Među članovima društva nalazi se i veliki broj pristalica Ilirskog pokreta. Na čelu društva su u to vrijeme bili pokrovitelj Franciska Drašković, stalni streljački pukovnik Georg Oršić, streljački komesar Ignac Kavić, a upravu društva sačinjavali su vrhovni streljački starješina Karlo Nemanić, nadmeštar Franc Kann, podmeštar Matijaš Migendorfer te 25 streljačkih savjetnika, troje sekretara, ekonom, blagajnik, materijalni savjetnik i dvoje službenika društva. Društvo je djelovalo do 1914. da bi na njihovim temeljima 1926. bila obnovljena streljačka družina. Tradiciju toga društva članovi su nastavili i između dva svjetska rata kao i poslije 2. svjetskog rata pa tako od 1948. članovi društva djeluju u posebnim streljačkim družinama, a 1968. osnovano je streljačko društvo Zagreb 1786.

Povjesničari ukazuju na to da je tijekom 19. st. streljaštvo u Hrvatskoj imalo veliku popularnost pa tako kroničari iz Varaždina pišu da je 1827. pucanje u metu postalo općom modom te da je teško naći grad u Hrvatskoj u kojem ne bi djelovala bar jedna streljačka družina te da se također grade i prikladne streljane. Tijekom 19.st. u Hrvatskoj se osnivaju razne streljačke družine: 1809. u Karlovcu gdje je izgrađena streljana,

1819. u Varaždinu, 1868. u Bjelovaru , 1871. u Zadru, 1872. u Požegi. U Splitu je to bilo 1877., u Aljmašu, u Vinkovcima 1887. i u Popovači 1895.

Najnovija istraživanja o razvoju sporta u Dalmaciji, zahvaljujući uglavnom velikom trudu istraživača Duška Marovića ukazuju na podatak da streljački sport u Dalmaciji ima mnogo dužu tradiciju nego što se službeno tvrdilo. Postoje i opširni podaci o djelovanju streljačkih družina na području Dalmacije, između 1. i 2. svjetskoga rata čiji su članovi nastupali i na prvenstvima tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Prvo službeno prvenstvo Jugoslavije održano je 1930. u Ljubljani, a Prvo balkansko prvenstvo u streljaštvu organizirano je 1933. i na njemu je jugoslavenska ekipa osvojila prvo mjesto u disciplini gađanja glinenih golubova. Pravilnik za sva streljačka takmičenja u predratnoj Jugoslaviji postojao je od 1938. Strijelci iz Jugoslavije prvi put su sudjelovali na Prvenstvu svijeta 1939. u Luzernu, Švicarskoj gdje su osvojili 11 mjesto. Streljački sport u Hrvatskoj bio je iznimno popularan od prvih početaka djelovanja pa sve do početka 2. svjetskog rata. Ostaje upitno zašto se do sada održala tvrdnja u gotovo svim pisanim i službenim krugovima (časopisi, razne knjige i enciklopedije), kao i u nekim sportskim krugovima da je streljački sport u Dalmaciji, napose u Splitu i Zadru te njihovoj okolici utemeljen tek nakon 2. svjetskog rata, a koje noviji podaci nepobitno pobijaju. Od početka 20.st. u cijeloj su Hrvatskoj osnivane i mnogobrojne lovačke družine koje su organizirale i razna streljačka natjecanja pa između ostalih i natjecanja u gađanju letećih golubova.

Prvi streljački klub za gađanje glinenih golubova osnovan je u Zagrebu 1913. u Maksimiru, a isti je organizirao i razna takmičenja već od 1914. Prvo Prvenstvo Jugoslavije održano je 1930., a prvo Prvenstvo Hrvatske održano je 1949. Tridesetih godina natjecanja su se organizirala i u Dubrovniku te Metkoviću. Obnova streljaštva u Hrvatskoj započela je pri samom kraju 2. svjetskog rata u prvoj polovici 1945. u okviru tadašnjeg Zemaljskog fiskulturnog odbora. U Šibeniku je 24. travnja 1945. osnovan Privremeni zemaljski fiskulturni odbor Hrvatske, skraćenica ZEFIOH koji nakon preseljenja u Zagreb dobiva novi organizacijski ustroj i prerasta u Fiskulturni savez Hrvatske, FISAH. U okviru FISAH-a konstituirani su odbori za pojedine sportove od kojih i odbor za streljaštvo s prvim sekcijama. Tijekom 1946. dotadašnje sekcije prerastaju u fiskulturna društva u čijem sastavu se osnivaju sekcije za pojedine sportske discipline. Tijekom 1947. osniva se komitet za fiskulturu te se odbori FISAH-a pretvaraju u samostalne republičke sportske saveze, a dotadašnja fiskulturna društva u kojima su djelovale sportske sekcije postaju samostalna sportska društva ili klubovi. Streljački savez Jugoslavije formiran je 1948.. Na Svjetskom prvenstvu 1949. Stevan Prauhardt bio je član jugoslavenske ekipe koja je osvojila srebrnu

medalju u gađanju vojnom puškom. Na Svjetskom prvenstvu 1954. srebrnu medalju su osvojili S. Prauhardt, Zlatko Mašek i Josip Ćuk, a 1958. Krešo Anić.

Seminar osposobljavanja novih instruktora

Nakon 2. svjetskog rata u Hrvatskoj zbog pomanjkanja stručnog kadra, a velikog interesa omladine za streljaštvo u Splitu je 1951. održan seminar na kojem je osposobljeno 13 novih instruktora. Bio je to jedan od prvih većih seminara u Hrvatskoj. Nekako u to vrijeme počinju se izgrađivati i streljane u Solinu 1950., Splitu, Gripe 1953. da bi u Dalmaciji potpune uvijete za gađanje zračnim i malokalibarskim oružjem splitski i solinski strijelci dobili 1979. izgradnjom stre-

U Zagrebu se utemeljuje 1786. Građansko streljačko društvo koje već 1791. izdaje knjigu naziva "Prva nauka o radu s puškom"

lišta za potrebe 8. mediteranskih igara. Na poslijeratnim prvenstvima svijeta u gađanju vojničkom puškom M-98 i M-48 jugoslavenska ekipa osvojila je u ekipnom natjecanju tri puta drugo mjesto; 1949. u Buenos Airesu u Argentini; 1954. u Caracasu i 1958. u Moskvi. Ta se disciplina ubrzo povlači s programa natjecanja za svjetska prvenstva. Na europskim prvenstvima jugoslavenska reprezentacija postigla je veće uspjehe 1955. u Bukureštu kada su juniori zauzeli drugo mjesto, a seniori peto; 1957. u Beogradu 2. mjesto su zauzeli juniori, a 4. mjesto ženska ekipa (trostav); 1961. u Budimpešti 6. mjesto (trostav) osvajaju seniori; 1963. u Oslu 4. mjesto osvajaju seniori (trostav); 1965. u Bukureštu 1. mjesto olimpijski meč i 2. mjesto trostav osvajaju seniori. Iste je godine u Osijeku organizirano svjetsko prvenstvo. U 70-im i 80-im godinama jugoslavenska reprezentacija je bila prilično uspješna iako su hrvatski streljači ponekad bili zapostavljeni. Među uspješnijim hrvatskim streljašima u disciplini vojnička puška treba spomenuti Stevana Prauhardta, Ljubu Petrovića, Krešu Anića, Josipa Ćuka te Vinka Biničkog koji su činili hrvatsku ekipu 1954., 1956. i 1957. na prvenstvima Jugoslavije. U malokalibarskoj pušci istakli su se Zlatko Mašek koji je osvojio 6. mjesto na Svjetskom prvenstvu 1954. u Caracasu u disciplini trostav te Karlo Anić, Ante Jurjević i Zoran Lazić koji su kao ekipa osvojili prvenstvo Jugoslavije 1966. U malokalibarskom pištolju uspješni su bili Rudi Klancir, Rajko Vuk i Pero Štiglić, a ekipno prvenstvo Jugoslavije osvojili su 1968. klub Proleter iz Zagreba, a 1969. i 1970. Krsto Ljubičić član Zagreba. Godine 1972. ekipa Zagreb 1786 te od 1974. pa do početka osamdesetih Zagreb 1786. U zračnom pištolju proslavio se hrvatski strijelac Ante Špirelja dok su ekipni prvaci Jugoslavije 1971., 1974. 1976., 1977., 1978. i 1980. bile hrvatske ekipe. U gađanju glinenih golubova istaknuli su se ponajviše Vinkovčani i Zagrepčani, a među svima je najviše uspjeha imao Vinkovčanin Zoran Trifunović. Ekipno, Hrvatska je bila prvak Jugoslavije 1963. na prvom prvenstvu Jugoslavije, a 1971. ekipa iz osječkog kluba Obnova.

U gađanju malokalibarskim pištoljem, disciplini gađanje silueta, ekipa Zagreb 1786 su ekipno bili prvaci Jugoslavije od 1973. do 1975., a uspjeha su imali i u periodu od 1978. do 1985. Među ženama streljačicama najuspješnije su bile Branka Zdenjak, Nada Dozet koja je zauzela osmo mjesto na svjetskom prvenstvu 1958. u Moskvi u disciplini trostav - malokalibarska puška, te Sanja Kljaković u disciplini zračna puška. U disciplini zračni pištolj to su bile Jasna Fedorovski i Sanja Kljaković. U novije vrijeme treba istaknuti uspješnije strijelce i klubove koji su osvajali titule na prvenstvima svijeta, Europe, svjetskim kupovima kao i Mediteranskim igrama, a tu su najuspješniji bili strijelci streljačkog društva Dalmacijacement iz Solina koji su osvojili u zadnjih dvadesetak godina preko 40 medalja čime se može pohvaliti vrlo mali broj klubova u Hrvatskoj i to ne samo u streljačkom sportu već uopće.

U Hrvatskoj su se svjetska prvenstva organizirala u Osijeku 1965. i 1989., a svjetski kup u Zagrebu 1989. i 1991. S obzirom na uspjehe, klub Dalmacijacement u hrvatskim sportskim krugovima s pravom nosi epitet jednog od najtrofejnijeg sportskog kolektiva u Hrvatskoj. Streljačka družina u Solinu obnovljena je radom 1950., a od 1972. nastupa pod imenom Dalmacijacement. Šezdesete godine prošloga stoljeća bile su prijelomne za budućnost kluba kada dolazi do smjene generacija, a mlada profesorica fizičke kulture Srećna Đonlija pomaže u obnovi društva i od tada društvo ostvaruje vrhunske sportske rezultate. Na OI 1988. u Seoulu Osječanka Jasna Šekarić osvaja zlatnu i brončanu medalju. Godine 1992. osnovan je Hrvatski streljački savez sa sjedištem u Zagrebu koji redovito organizira prvenstva Hrvatske kao i kup, a koja se održavaju po pravilima nacionalnog programa: zračna puška 20 hitaca, tj. međunarodnom programu zračna puška 60 hitaca (seniori, seniorke), zračni pištolj 60 hitaca, seniori, 40 hitaca seniorke, malo kalibarska puška 60 metaka (ležeći), malokalibarska puška 3 x 40 hitaca seniori, malokalibarski pištolj 60 hitaca seniori, malokalibarska puška 34 x 20 hitaca seniorke i malokalibarski pištolj 3 x 30 hitaca za seniorke.

Međunarodni uspjesi novije generacije

Početkom 1987. započinju međunarodni uspjesi novije generacije hrvatskih streljača kada u susretu između Hrvatske i Štajerske u Zagrebu ekipa seniora osvaja 1. mjesto, a isto je uspjelo i seniorkama. Među istaknutije strijelce toga vremena treba spomenuti Sinišu Viteza, sudionika triju OI; Antu Špirelju; Vesnu Domazet-Vitez, osvajačicu medalja na svjetskom prvenstvu, svjetskom kupu, europskim i balkanskim prvenstvima; Mladenku Malenicu sudionicu triju OI, osvajačicu medalja na svjetskim, europskim, balkanskim prvenstvima, svjetskim kupovima i Mediteranskim igrama; Suzanu Skoko i Mirelu Skoko-Kovačević, osvajačice medalja na europskim i svjetskim prvenstvima; Romana Špirelju; Anu Nazor, osvajačicu medalja na EP; Biserku Vrbek, osvajačicu zlatne medalje na SP; Branku Jankov, osvajačicu medalje s EP; Miroslava Šipeka, osvajača medalje s EP; Nataliju Gotovac, osvajačicu medalja na SP; Marinu Borzić, osvajačicu medalja na SP i EP; Danijelu Burić, osvajačicu medalja na EP; Irenu Božić, osvajačicu nekoliko medalja na EP; Maršu Samma, osvajačicu medalja na EP; Blaška Jurića, Jasminku Francki, Zorana Sikavicu, Hrvoja Mešina, Renata Kunca...

Od godine 1999./2000. započinju i organizirana natjecanja streljačkih klubova i društava pod nazivom Hrvatska liga, nacionalni i međunarodni program. ■